

סדר הגעלת הכלים

שוע"ר סי' תנא

טו וקודם הגעלה צריך לשוף את הסכינים במשחזות או ברחיים או בדבר אחר המסיר את כל החלודה שבהן, וכן שאר כל הכלים צריך להסיר כל החלודה והטינופת שבהן קודם שמגעילן, שנאמר בפרשת הגעלת כלי מדין אך את הזהב וכו' כלומר רק את הזהב וגו', דהיינו כשאין שם חלודה רק זהב בלבד מועלת הגעלה להפליט הבלוע, אבל כשיש שם חלודה או שאר טינופת יש לחוש שמא יש שם משהו מממשות האיסור בעין תחת החלודה והטינופת ואין הגעלה מועלת למה שהוא עומד בעינו ואינו בלוע בתוך דופני הכלי.

טז ואם אינו יכול להעביר החלודה או שאינו רוצה לטרוח ולהעבירה ישים גחלים בוערות על מקום החלודה וישהה אותם שם עד שאם יגע אדם בצד השני של הכלי במקום שכנגד החלודה יהיה היד סולדת בו מחמת שנתלבן הכלי מן הגחלים, שאז בודאי נשרף כל ממשות איסור שתחת החלודה. והעולם נהגו להחמיר להשהות הגחלים כל כך על החלודה עד שיהיה קש או חוט נשרף מצד השני (דהיינו שקושרין קש או חוט סביב הכלי מצד השני נגד הגחלים שעל גבי החלודה ומשהה את הגחלים כל כך עד שישרוף הקש או החוט שכנגדן בצד השני). ואחר כך מגעילין את הכלי. ואם לא עשה כן קודם הגעלה יעשה כן אחר ההגעלה.

יז וכל זה כשהחלודה הוא בצד הפנימי של הכלי במקום שמשמשין בו בקבע, אבל אם הוא בצד החיצון של הכלי שלא נשתמש שם חמץ, ואע"פ שלפעמים מגיע תשמיש החמץ גם מבחוץ, מכל מקום כיון שרוב הפעמים אין מגיע תשמיש החמץ עד לשם, לפיכך אין חוששין שמא יש שם ממשות החמץ בעין תחת החלודה ואין צריך להעבירה כלל.

יח וכל זה בחלודה שיש בה קצת ממשות (שקורין ראש"ט), שכשגורדין אותה משם יש בה כמה עפרורית, שאז יש לחוש אם לא יגרדו אותה משם שמא יש תחתיה משהו ממשות האיסור בעין, ואינו נראה לעין מחמת שהחלודה מכסהו. אבל אם אין בחלודה ממשות כלל רק מראה בלבד, כמו שנמצא לפעמים שיש שחרות או אדמימות בצד הפנימי של הכלי, שאף אם יגרדו אותם לא יהיה שם שום עפרורית, אין לחוש כלל שמא יש שם משהו חמץ שאינו נראה. וכן הדין באותן כתמים הנעשים בכלי בדיל (שקורין ערד פלעקי"ן), שאין מעכבין את ההגעלה, כיון שאין בהם ממשות רק מראה בלבד.

יט סכין או אחד משאר כלים הצריכין הגעלה שיש בו גומא או סדק או נקב, שאינו יכול לחטט בתוכן לנקר ולנקותן היטיב, אין הגעלה מועלת להם אם הן במקום שמשמשין בו בקבע, דהיינו מצד הפנימי של הכלי, לפי שיש לחוש שמא יש שם משהו ממשות החמץ בעין, ואין הגעלה מועלת למה שהוא בעין. לפיכך צריך להניח גחלים בוערות על הסדק והגומא וישהה אותם שם עד שאם יגע אדם כנגדן בצד החיצון של הכלי יהיה היד סולדת בו שאז בודאי נשרף כל ממשות איסור שבתוך הסדק או הגומא, והעולם נהגו להחמיר להשהות שם כל כך את הגחלים עד שיהיה קש או חוט נשרף בצד החיצון ואחר כך מגעילן. ואם לא עשה כן קודם ההגעלה יעשה כן אחר ההגעלה.

כ לפיכך אותם סכינים שידותיהן תחובין תוך בית יד והן קבועין שם במסמרים קטנים אין הגעלה מועלת להם, כי יש גומות דקות הרבה במקום (סביב) המסמרים. ואין צריך לומר אם גוף הבית יד נעשה מבי' חלקים מדובקין ויש ריוח מעט ביניהם להכניס לשם את הסכין, שעל פי הרוב אי אפשר לנקר שם היטיב שלא יהיה שום טינופת דבוק שם, ואין הגעלה מועלת אלא לכלי זך ונקי כמו שנתבאר. וכן אם יד הסכין דבוקה בבית יד על ידי דבק אין הגעלה מועלת לה, דכיון שהדבק מתקלקל במים רותחין יש לחוש שמא יחוס על הדבק ולא ירתיח את המים יפה יפה. וכן אם הבית יד היא עשויה מקרן, וכן שאר כל הכלים העשויין מקרן, אין הגעלה מועלת להן שהקרן מתקלקל במים רותחין ויש לחוש שמא יחוס עליו.

כא וכל זה בבית יד של סכין שמשמשין חמץ בגוף הסכין, ורוב הפעמים מגיע תשמיש החמץ גם בהבית יד של סכין, אבל שאר כל הכלים שיש בידותיהן גומות וסדקים וחלודה, אין צריך לנקרן כלל. ואפילו אם לא הגעיל כלל את הידות ותחבן בפסח לתוך התבשיל הרי זה מותר באכילה, כיון שאין דרך להשתמש חמץ בידות הכלים. ומכל מקום לכתחלה צריך להגעיל גם את הידות ע"י עירוי מכלי ראשון לכל הפחות, לפי שלפעמים כשמדיחין את הכלים מלכלוך חמץ שבהן בתוך מים חמין נבלע קצת מלכלוך החמץ לתוך הידות.

כב ואם לא הגעיל כלל אפילו את גוף הכלי ותחב את יד הכלי לתוך התבשיל, יש אוסרין את התבשיל אם הכלי וידו הן של מתכות, לפי שכשנשתמש חמץ בחמין בגוף הכלי נבלע החמץ גם ביד הכלי, שכל מתכת שחם מקצתו חם כולו, וכמו שנבלע החמץ בהיד על ידי גוף הכלי כך הוא נפלט ממנו על ידי גוף הכלי, אבל כשלא הגעיל אפילו את גוף הכלי הרי נשארה בליעת החמץ בתוך היד ונפלט ממנו לתוך התבשיל. ויש חולקין על זה ואומרים שאף על פי שכל מתכת שחם מקצתו חם כולו אף על פי כן הבלוע שבמקצתו אינו מתפשט בכלו על ידי חום זה, ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או במקום מניעת שמחת יו"ט.

כג הנדן של סכינים שמכניסין לתוכו סכין של חמץ כל השנה אין הגעלה מועלת לו להכשירו להכניס לתוכו סכין של פסח, לפי שאי אפשר לנקרו ולנקותו היטב מן החמץ בעין שנדבק בו, כי עמוק עמוק הוא מי ימצאנו, אלא אי"כ פותח את התפירות ומגרדו יפה יפה (שאז אפילו הגעלה אין צריך).

עא כלי עץ המצופים בסממנים דינם ככלי חרס שאין הגעלה מועלת להם, אם נשתמש בהם חמץ בחמין, שהסממנים מעכבים על מי ההגעלה שלא יפליטו מה שבלוע בתוך העץ שתחתיהם (אבל אם לא נשתמש בהם חמץ אינם אסורים בפסח אלא במקום שנהגו להחמיר כמו שנתבאר למעלה).

שוע"ר סי' תנב

ד יש מצריכין להשהות הכלים בתוך הרותחין באומד הדעת בכדי שיפליטו כל גיעולם ולא נהגו כן ומנהגן של ישראל תורה הוא כי מי יודע לשער מתי יפליט הכלי כל גיעולו שאם באנו לומר שישהה אותו כל כך ברותחין כדרך ששהה בו האיסור כשנבלע בו לא היתה הגעלה אחת מועלת לו כלל שהרי נשתמש בו איסור זה כמה ימים והאיך יפלוט כולו בהגעלה אחת אלא ודאי כך קיבלו חכמים שבהגעלה אחת הוא פולט את הכל ואם כן אין חילוק בין אם ישהה הרבה ברותחין או אם יוציאנו מיד.

ומכל מקום טוב להשהותו מעט מזעיר בכדי שיהיה פנאי להרותחין ליכנס לתוך עובי הכלי ולהפליט הגיעול משם שאף שהפליטה נעשית כרגע מכל מקום צריך קצת שהייה כדי כניסת הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הגיעול לחוץ.

ה ולאחר הגעלת כל כלי וכלי נהגו כל ישראל לשוטפו תיכף ומיד במים קרים כדי שלא יבלע מלכלוך מים רותחים שעל גביו שגיעול פליטת הכלי נתערב ברותחין ואף שכבר נתבטל בתוכם בסי' אף על פי כן נוהגין לכתחלה להעבירו מעל גבי הכלי על ידי שטיפה בצונן.

ו ולאחר גמר הגעלת הכלים ישפוך הרותחין שביורה החוצה שאסור להנות מהם לכתחלה לפי שגיעול פליטת הכלים מעורב בהם, ואף על פי שנתבטל בתוכם בסי', מכל מקום כיון שהמגעיל מכניס הכלי בידיים לתוך הרותחים כדי להפליט האיסור מן הכלי לתוך הרותחין הרי זה כמבטל איסור בתוך ההיתר בידיים אם יהנה מהרותחין שהאיסור נתבטל בהם, אבל אם לא יהנה מהם אינו כמבטל איסור בידיים כיון שאין כוונתו רק להפליט האיסור מן הכלי ולא להנות מהמים שהאיסור נפלט לתוכם (ואפילו אם הכלים הנגעלים לא היו בני יומן, שהגיעול הנפלט מהם הוא נותן טעם לפגם, אף על פי כן אין להתיר ליהנות לכתחילה מן המים שביורה, שלא התירו נותן טעם לפגם אלא כשעבר ובישל בקדירה שאינה בת יומה שהתבשיל מותר באכילה, אבל לכתחלה אסור לבשל בקדירה שאינה בת יומה, וזה שמכניס הכלי בידיים לתוך המים כדי להפליט האיסור הפגום מן הכלי לתוך המים הרי זה כמבשל בקדירה שאינה בת יומה, אם יהנה מן המים שהאיסור הפגום נפלט לתוכם).

ז וכל הכלים אפילו שולחנות ותיבות הצריכין הגעלה יש ליזהר להדיחם ולשפשפם יפה קודם ההגעלה, כדי שלא יהיה דבוק בהם שום משהו איסור בעין (אבל מעיקר הדין סתם כלים נקיים הם כמ"ש ביו"ד סי' צ"ה). ואח"כ ינגבם יפה ממי ההדחה שעל גביהם שהם צוננים שלא יצננו מעט את מי ההגעלה.

כא ומכל מקום יש להחמיר ולחוש גם לסברות האחרונות ולפיכך אף אם היורה והכלים אינן בני יומן וגם יש במים סי' כנגד הכלים יזהר בכל מה שצריך ליזהר לפי סברא השניה ובמה שצריך ליזהר לפי סברא שלישית.

דהיינו שיזהר שלא להגעיל כלים שבליעתם מועטת עם כלים שבליעתם מרובה. ושלא להגעיל מקצת כלי שתי פעמים. ושלא להשהות הכלים יותר מדאי שלא יחזרו ויבלעו הגיעול שפלטו ... ומטעם זה צריך ליזהר לכתחלה שלא להכניס הכלים עד שהמים יעלו רתיחה.

כה לא יניח כלים הרבה לתוך סל אחד מנוקב או לתוך שבכה אחת ויגעילם יחד אלא אם כן הם מונחים שם בריוח שאינם נוגעין זה בזה לפי שבמקום נגיעתם אין הגעלה עולה שם ואף על פי שהמים מגיעים שם שהרי לענין טבילה אין נגיעה זו חשובה חציצה מכל מקום לענין הגעלה צריך שרתיחת המים יגיעו בכל שטח הכלי ובמקום נגיעתם אין הרתיחה עולה יפה.

כו אם אוחוז את הכלי בתוך הרותחין על ידי צבת צריך לגלגל מעט את הכלי דהיינו שיפתח את הצבת בתוך הרותחין ויאחוז הכלי במקום אחר כדי שיעלו הרותחין על מקום אחיזת הצבת, ולפיכך יותר טוב להגעיל בשבכה או בסל מנוקב.

ל ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם, לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים, ולא כמו שנוהגין עכשיו.

שו"ע יו"ד סי' קכ

צריך שיהא הכלי רפוי בידו בשעת טבילה, שאם מהדקו בידו הוי חציצה. ואם לחלח ידו במים תחלה, אין לחוש.